

МЕТОДИЧНИЙ ПОСІБНИК НА ТЕМУ:

*“Попередження
жорстокого поводження
з дітьми”*

Зміст

Вступ.....	3
1. Законодавче забезпечення попередження жорстокого поводження з дітьми	4
2. Домашнє насильство: актуальність питання. Види жорстокого поводження з дітьми.....	6
3. Практичні дії щодо попередження насильства над дітьми.....	10
Список використаної літератури.....	14

ВСТУП

Тривалий час проблема жорстокого поводження з дітьми в сім'ї та поза нею вважалася прерогативою усталених звичаїв та традицій сімейного виховання і залишалася поза сферою правового регулювання. Хоча формально батьки ніколи не мали «права життя та смерті над дітьми», проте навіть вбивство дітей не розглядалось як тяжкий злочин, який карався смертною карою. Протягом тривалого періоду історії держава принципово не втручалася у стосунки батьків та дітей і не обмежувала батьківську владу.

Сучасне цивілізоване суспільство категорично заперечує припустимість будь-яких форм насильства стосовно дітей як з боку батьків та інших членів сім'ї, так і з боку сторонніх осіб, які беруть участь у вихованні дитини або піклуються про неї (вихователів, вчителів, тренерів, викладачів, лікарів тощо).

Соціальна правова держава, розбудови якої прагне й Україна, спрямовує свою діяльність на захист дітей від усіх видів жорстокого поводження та покарання, забезпечуючи юридичні та інші механізми протидії цьому протиправному явищу.

Активізація всесвітнього руху, спрямованого на попередження жорстокого поводження з дітьми та подолання його негативних наслідків, викликала гострі дискусії щодо цієї проблеми у наукових та громадських колах. Починаючи з кінця 90-х рр. ХХ ст. правові та соціально-психологічні аспекти протидії жорстокому поводженню з малолітніми та неповнолітніми особами активно обговорюються в літературі, зокрема у фахових юридичних виданнях, а також виданнях провідних громадських організацій, які здійснюють діяльність у цій сфері.

Таким чином, завданням цього методичного посібника є дослідження засад національного законодавства у сфері жорстокого поводження з особами, що не досягли повноліття; уточнення змісту та обсягу поняття жорстокого поводження з дітьми, його форми та прояви згідно з вимогами, що склалися в межах міжнародних організацій, членом яких є Україна (передусім, Організації Об'єднаних Націй та Ради Європи); а також визначення стандартів протидії насильству над дітьми та іншим формам жорстокого поводження.

1. ЗАКОНОДАВЧЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПОПЕРЕДЖЕННЯ ЖОРСТОКОГО ПОВОДЖЕННЯ З ДІТЬМИ

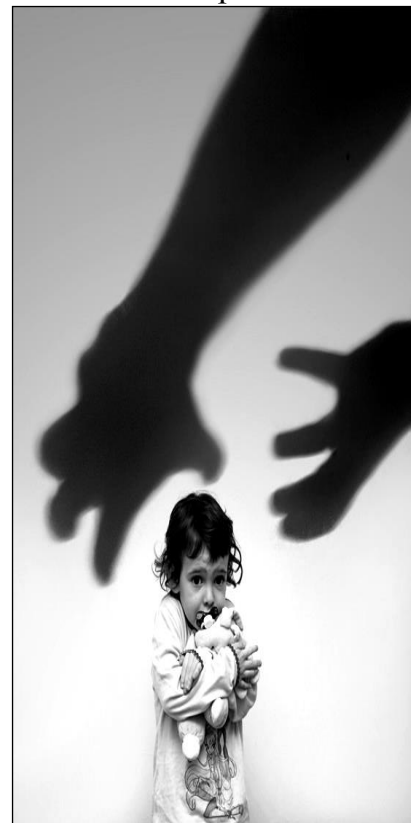
Основу національного законодавства України з попередження жорстокого поводження з дітьми становить Конституція України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР, передусім статті 3, 21–24, 27–29, 32, 51, 52 Основного Закону. Так, ст. 28 Конституції України закріплює право кожної особи, у тому числі дитини, на повагу до її гідності та вказує, що ніхто не може бути підданий катуванню, жорстокому, нелюдському або такому, що принижує її гідність, поводженню чи покаранню.

Аналогічне положення міститься у ч. 2 ст. 289 Цивільного кодексу України від 16 січня 2003 р. № 453/IV. У статті 52 Основного Закону прямо вказується, що будь-яке насильство над дитиною та її експлуатація переслідуються законом.

10 травня 2002 р. Уряд України підписав Підсумковий документ Спеціальної Сесії в інтересах дітей Генеральної Асамблеї ООН «Світ, попередження насильства в сім'ї» від 15 листопада 2001 р. № 2789-III, який визначає поняття насильства в сім'ї та виділяє чотири його види: фізичне, сексуальне, психологічне та економічне, розкриваючи зміст кожного із зазначених видів насильства (ст. 1 Закону). Отже, насильство в сім'ї, на відміну від наведеного вище визначення жорстокого поводження з дитиною, не включає поняття соціального насильства.

Жорстоке поводження з дитиною, а також вдавання до будь-яких видів експлуатації дитини, примушення її до жебракування та бродяжництва визнаються Сімейним кодексом України як підстави для позбавлення батьківських прав (відповідно, п. 3, п. 5 ст. 164 СК України) або відібрання дитини від батьків без позбавлення батьківських прав (ч. 1 ст. 170 СК України). Постанова Пленуму Верховного Суду України «Про практику застосування судами законодавства при розгляді справ про усиновлення і про позбавлення та поновлення батьківських прав» від 30 березня 2007 р. № 3 уточнює поняття жорстокого поводження, яке полягає у «фізичному або психічному насильстві, застосуванні недопустимих методів виховання, приниженні людської гідності дитини тощо» та експлуатації дитини, під якою слід розглядати «залучення її до непосильної праці, до заняття проституцією, злочинною діяльністю або примушування до жебракування» (п. 16 Постанови).

Таким чином, наведені положення національного законодавства свідчать, що попередження жорстокого поводження з дітьми виступає одним з пріоритетів державно-правової політики України. Проте законодавство у цій сфері характеризується високим ступенем колізійності, яка проявляється вже на рівні визначення самого поняття «жорстоке поводження з дітьми». Відсутність єдиного законодавчого підходу до його розуміння не сприяє ефективному попередженню та подоланню цього небезпечного явища і призводить до дискусійних доктринальних висновків. Фактично, поняттям «жорстоке поводження з дитиною» окремі дослідники

охоплюють будь-які протиправні дії стосовно дитини, наприклад «синдром струсу немовлят» (СШ) тощо.

За для формування уніфікованої позиції щодо низки принципових питань стосовно досліджуваної юридичної конструкції доцільно звернутися до міжнародних стандартів у сфері попередження жорстокого поводження з дітьми, які є важливою складовою міжнародного механізму захисту прав дитини. Визнані Україною міжнародно-правові документи у сфері захисту прав дитини дозволяють уточнити зміст та обсяг поняття жорстокого поводження з особами, що не досягли повноліття, визначити його найбільш тяжкі форми та прояви, з'ясувати, чи є, з точки зору міжнародної спільноти, певна припустима межа застосування насильства стосовно дітей як засобу їх виховання.

Міжнародно-правові засади запобігання жорстокому поводженню з дітьми на рівні ООН закладаються Загальною декларацією прав людини 1948 р. (ст. 5), Міжнародним пактом про громадянські та політичні права 1966 р. (ст. 7) та іншими базовими міжнародними актами ООН з прав людини. У 1959 р. ООН ухвалює документ, безпосередньо спрямований на захист дітей від насильства та порушення їх прав, — Декларацію прав дитини, однак вона не має юридично обов'язкової сили та містить лише рекомендації державам-учасницям.

20 листопада 1989 р. приймається Конвенція ООН про права дитини — так звана «світова конституція прав дитини», яка проголошує право на рівень життя, достатній для забезпечення розвитку дитини, ліквідації насильства, а також сексуальної та економічної експлуатації осіб, що не досягли повноліття.

Конвенція відіграє принципово важливу роль у викоріненні насильства стосовно дітей. Низка її положень спрямована на протидію жорстокому поводженню з дитиною, а саме: ст. 28 Конвенції, в якій вказується, що держави-учасниці вживають усіх необхідних заходів, щоб шкільна дисципліна була забезпечена методами, які ґрунтуються на повазі до людської гідності дитини; ст. 34 Конвенції, якою передбачено, що держави-учасниці зобов'язані захищати дитину від усіх форм сексуальної експлуатації та сексуальних розбещень; ст. 37 Конвенції, яка вказує на обов'язок всіх держав-учасниць забезпечити, щоб жодна дитина не

піддавалась катуванням та іншим жорстоким, нелюдським або принижуючим гідність видам поводження чи покарання; ст. 39 Конвенції, в якій йдеться про обов'язок держав-учасниць вживати всіх необхідних заходів для сприяння фізичному та психологічному відновленню та соціальній інтеграції дитини, яка є жертвою будь-яких видів нехтування, експлуатації чи зловживань, катувань чи будь-яких жорстоких, нелюдських або принижуючих гідність видів поводження, покарання чи збройних конфліктів.

Спеціальною статтею, що спрямована на заборону жорстокого поводження щодо дитини, є ст. 19 Конвенції, в якій вказується, що «держави-учасниці вживають всіх необхідних законодавчих, адміністративних, соціальних і просвітніх заходів з

метою захисту дитини від усіх форм фізичного та психологічного насильства, образи чи зловживань, відсутності піклування чи недбалого і брутального поводження та експлуатації, включаючи сексуальні зловживання, з боку батьків, законних опікунів чи будь-якої іншої особи, яка турбується про дитину». У ч. 2 цієї статті вказані форми насильницької поведінки щодо дитини іменуються «випадками жорстокого поводження з дитиною», що дає підстави сформулювати уявлення про міжнародно-правове розуміння його основних форм та проявів, хоча навряд чи ч. 1 ст. 19 Конвенції може претендувати на універсальну дефініцію жорстокого поводження з дитиною.

Для уточнення змісту та можливих проявів жорстокого поводження з дитиною необхідно звернутися до низки інших міжнародно-правових документів, що діють у межах ООН та Ради Європи. Уперше поняття катувань та жорстоких видів поводження було викладено в Конвенції ООН проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання (1984 р). Стаття 1 Конвенції містить міжнародно-правове визначення тортур, аналіз якого дозволяє виділити їх основні риси, а саме: 1) умисне заподіяння болю чи страждання (фізичного або психічного); 2) наявність певних цілей таких дій (отримання відомостей, покарання за дію, залякування, примушення) або їх підстав (будь-які причини, засновані на дискримінації будь-якого характеру); 3) вчинення тортур державними посадовими особами або з їх відому чи мовчазної згоди.

Визначення жорстоких, нелюдських або принижуючих гідність видів поводження і покарання в Конвенції не надається, проте вказується, що під ними розуміються акти такого поводження чи покарання, які скоєні державними посадовими особами або з їх відому чи мовчазної згоди, але не є тортурями (ст. 16 Конвенції).

Зміст категорії, що досліджується, конкретизується на регіональному рівні Європейською конвенцією про захист прав людини та основоположних свобод (1950 р.), а також прецедентним правом Європейського суду з прав людини. Слід підкреслити, що Законом України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» від 23 лютого 2006 р. № 3477-IV практика Європейського суду з прав людини (далі — Суду), тобто його прецедентне право, офіційно визнане джерелом права України (ст. 17 Закону).

2. ДОМАШНЄ НАСИЛЬСТВО: АКТУАЛЬНІСТЬ ПИТАННЯ. ВИДИ ЖОРСТОКОГО ПОВОДЖЕННЯ З ДІТЬМИ

Нажаль, в нашому суспільстві переважає думка, що проблеми жорстокого поводження із членами сім'ї є внутрішньою проблемою цієї сім'ї і не потребує втручання суспільства, а тим більше держави. Але саме право на захист від насильства над особою, особливо в сім'ї, є одним із найголовніших прав громадян та дітей зокрема.

Ще недавно в нашому суспільстві вважалося неприйнятним говорити відверто про насильство в сім'ї. Проте ця форма насильства існує давно і зустрічається досить часто: вона розповсюджена серед людей різних національностей, різного фінансового та соціального статусу, в сім'ях віруючих. Більше того, таке насильство ніяк не можна пояснити нинішньою економічною нестабільністю, оскільки воно наявне й у відсталих, і в економічно розвинутих країнах.

Україна відновлює свою ідентичність та намагається знайти рівновагу між управлінням та наснаженням. Окремі люди, сім'ї та громадяни прагнуть відновити та виразити свою індивідуальність і спроможність. Невпевненість та боротьба часто постають у проявах насильства до тих людей, які поруч.

Насильство в усіх його проявах існує в суспільстві ще з прадавніх часів. Якщо поспостерігати за історією людства на нашій планеті, то на жаль, вона нагадувала б панораму розвитку та ескалації насильства і несправедливості.

Особливо гострою проблемою є насильство над дітьми. Адже стан, який переживають скривджені діти стосуються кожного громадянина суспільства. Слід зазначити, що згідно з дослідженнями проведеними на

Заході України можна зробити невеликий, але фатальний висновок, що більшість дітей із бідних сімей страждають від асоціального ставлення з боку батьків та інституцій, які теоретично були створені саме для того щоб допомагати та всебічно підтримувати таких дітей. Реальність така, що вірогідність кривдження дітей є в усіх соціальних верствах та в усіх сім'ях на різних етапах розвитку. Діти – це майбутнє кожної держави. А тому фізичні та емоційні травми, які вони переживають, обкрадають суспільство та усіх його членів зокрема. Не завжди можна уникнути дитячих травм, але їхня мінімізація має стати важливою метою соціальної політики.

На сьогодні, коли кривдження спостерігається всюди ми не можемо з цим просто змиритися. Ще до недавнього часу такі терміни, як кривдження дитини, побиття дружини, інцест були зрозумілими, хоча не визнавались як нагальні проблеми. Перші спроби визначення і осмислення насильства в сім'ї були зроблені наприкінці XIX століття, внаслідок індустріалізації та урбанізації, що призвели до більшої концентрації населення та нових соціальних проблем.

Насильство розглядають у чотирьох площинах: правовій, моральній, суспільно-політичній та психологічній. У правовій площині більшість випадків насильства карається законом. Та все-таки проблема полягає в тому, що жертви насильства не завжди звертаються по допомогу до правоохоронних органів. А чи захищає закон жертви насильства та чи стримує насильників?

Насильство у моральній площині окреслює кривдження осіб, слабших фізично, часто з фізичними або психічною вадами.

У суспільно-політичній площині насильство набуває значних розмірів, про що свідчать війни, збройні конфлікти, акти непокори, а також бійки у громадських місцях.

У психологічній площині – це явища, що відбуваються у психіці людини, а також у їхніх стосунках. Головний зміст цього виду насильства – страждання жертви, її безсиллі, внутрішньому розладі, приниженні.

Насильство має спільні елементи:

- завжди являється наслідком продуманої дії, отже не є випадковим;

- пов'язується із порушенням певних прав особи чи групи осіб;
- присутній елемент послаблення здатності до захисту.

Насильство дуже часто присутнє в нашому житті і ми відіграємо в ньому певну роль. Залежно від ситуації ми є свідками, жертвами або ж кривдниками. Трагічність ситуації в тому, що свідки чи жертви насильницької діяльності переносять модель кривдницької поведінки у власне життя та продовжують чинити насильство. Власне

створюється коло насильства: жертви стають кривдниками.

Нині, коли громадськість в Україні починає усвідомлювати людські права та свободи, коли прийнято Закон «Про попередження насильства в сім'ї», цей злочин нарешті став помітним для суспільства.

Насильство є фактором примусового контролю, який практикує одна людина над іншою.

Найчастіше насильство проявляється в сім'ї. Це реальна дія чи погроза фізичної, сексуальної, психологічної або економічної образи та насильство з боку однієї особи щодо іншої, з якою вона має чи мала інтимні або інші значущі стосунки.

Як правило, насильство в сім'ї складається з таких елементів:

Витоки насильства в сім'ї закладено у звичаях суспільства, в системі норм і правил, які передбачають для чоловіків, жінок та дітей різну визначену поведінку: активну та агресивну для чоловіків, поступливу для жінок і покірну для дітей. Значною мірою така поведінка є наслідком традиційного виховання, за якого агресивна поведінка чоловіків розглядається як єдиний та прийнятний спосіб вирішення проблем. Хлопчиків навчають бути напористими у досягненні своєї мети, тоді як дівчаток вчать терпіти й пристосовуватися. Результатом такого впливу сім'ї та оточення є нинішня сумна картина насильства над жінками в нашій країні. Крім того, воно може здійснюватися й над іншими членами сім'ї, особливо над дітьми.

Насильство в сім'ї дуже впливає на життя дітей і підлітків. *Третина дітей в Україні щороку спостерігають акти насильства в сім'ї. Діти, матері яких зазнали знущань, у шість разів частіше намагаються покінчити життя самогубством, 50% з них схильні до зловживань наркотиками та алкоголем.*

Двадцять відсотків студентів вищих навчальних закладів втягнуті у насильницькі стосунки, причому 66% розповідають про це друзі, 26% - батькам, 25% - нікому не розповідають.

Часто насильство виявляється як комбінація фізичної, сексуальної та/або емоційної образи.

Щоб визначити ступінь насильницьких дій, досить з'ясувати такі випадки насильства:

Фізичне насильство: хтось дитину штовхає, завдає болю ляпасами, стусанами, ударами кулаків; жбурляє предмети, загрожує зброєю або завдає ран; фізично перешкоджає при спробі вийти з дому; закриває ззовні дитину в помешканні; залишає одну в небезпечних місцях; відмовляється допомогти, коли дитина хвора;

перешкоджає при спробі звернутися за медичною допомогою; не дає заснути вночі; відмовляється купувати продукти харчування та інші необхідні для дитини товари; псує її майно; ображає батьків, молодших братів та сестер; загрожує заподіяти шкоду родичам або друзям.

Сексуальне насильство: поводяться з дитиною як з сексуальним об'єктом; змушують роздягатися проти її волі; змушують вступати в статевий акт проти волі дитини, гвалтують її; здійснюють статевий акт з особливою жорстокістю; змушують вступати у статевий акт після побоїв; змушують дивитися і/або повторювати порнографічні дії. *За статистикою, одна третина підлітків зазнає насилля в інтимних стосунках.*

Емоційна образа: постійно дитину принижують, кричать на неї та/або кривдять (наприклад, говорять, що вона занадто товста, худа, дурна і т.д.); ігнорують почуття дитини; висміюють її переконання; забороняють виходити на вулицю, гратися з однолітками; маніпулюють нею, використовуючи при цьому неправду й незгоду; кривдять її родичів і друзів або проганяють їх; критикують її, висміюють.

Економічне насилля: економічні утиски (не давати грошей, машину, кредитні картки для зняття грошей з рахунку жертви та витрата їх на себе; використання правової системи проти жертви).

Жорстоке поведіння з дітьми в подальшому формує з них соціально-дезадаптованих людей, не здатних створювати повноцінну сім'ю, бути гарними батьками, а також є поштовхом до відтворення жорстокості по відношенню до власних дітей.

Отже, дитина потребує соціально-правового захисту.

Про соціальний захист дитини можна говорити у двох аспектах. У широкому розумінні соціальний захист передбачає гарантію основних прав, зафіксованих у Конвенції ООН про права дитини. У вузькому розумінні це означає створення умов для вільного розвитку духовних та фізичних сил дитини, пробудження її активності. Соціальна захищеність не має вікових рамок. *Але чим менше дитина, тим більше вона потребує захисту!*

Як же захистити дитину?

Що можна зробити, щоб запобігти жорстокому поведінню з дітьми та насильству в сім'ї? Хто повинен зупинити цикл знущань?

Це можуть і повинні зробити матір та батько! Якщо кривдником є батько, то лише жінка може захистити своїх дітей і себе саму. Якщо кривдником є жінка, то батько може перервати насильницькі стосунки і захистити дітей.

Щоб зупинити цикл насильства, потрібно:

1. Володіти інформацією щодо проблеми насильства в сім'ї.
2. Зрозуміти та усвідомити, який стиль стосунків існує у Вашій родині.

3. Якщо наявні насильницькі стосунки - спробувати розірвати коло/цикл насильства та захистити своїх дітей і себе.

Виховання в умовах насильства в сім'ї дає нові покоління діячів - викладачів, керівників, депутатів та працівників різних установ, - схильних до нього у різноманітних сферах життя, навіть у світовому масштабі. Тому треба широко інформувати людей, на всіх рівнях суспільного життя, про сучасні погляди на проблему насильства, про документи ООН з цього приводу: «Про права людини», «Про права дитини», «Про ліквідацію всіх видів дискримінації проти жінок». Це дозволить створити у суспільстві нетерпиме ставлення до насильства, усвідомлення людиною своїх прав.

Найнебезпечніше те, що насильство дає дуже серйозні негативні соціальні наслідки. Воно породжує терор, безладдя; відчуття відсутності допомоги, невпевненості, безнадійності або безсилля; відчуття провини; відчуття придушення волі; примари; відсутність самоповаги; настирливі спогади; напади страхів, депресію; фобії, смуток; роздуми про самогубство; самозвинувачення; втрату довіри; сумніви щодо віри в щось; наркотичну/алкогольну залежність; жагу помсти.

Жорстоке поводження з дітьми, нехтування їхніми інтересами не лише завдає непоправної шкоди їх фізичному здоров'ю, але й тягне за собою важкі психічні та соціальні наслідки. У більшості дітей - жертв насильства з'являються серйозні відхилення в психічному, фізичному розвитку, в емоційній сфері.

3. ПРАКТИЧНІ ДІЇ ЩОДО ПОПЕРЕДЖЕННЯ НАСИЛЬСТВА НАД ДІТЬМИ

Що робити у випадку, коли дитина є жертвою насильства а сім'ї?

Законом України "Про охорону дитинства" (стаття 10) гарантовано право дитини на захист від усіх форм насильства.

Держава здійснює захист дитини від усіх форм фізичного і психічного насильства, образи, недбалого і жорстокого поводження з нею, експлуатації, включаючи сексуальні зловживання, у тому числі з боку батьків або осіб, які їх замінюють.

Надання дитині та особам, які піклуються про неї, необхідної допомоги у запобіганні та виявленні випадків жорстокого поводження з дитиною. Передача інформації про такі випадки для розгляду до відповідних уповноважених законом органів для проведення розслідування і вжиття заходів щодо припинення насильства покладається на:

- органи опіки і піклування;
- служби у справах неповнолітніх;
- центри соціальних служб для молоді.

Механізм взаємодії служб у справах неповнолітніх, органів внутрішніх справ, органів і закладів освіти, охорони здоров'я, у справах сім'ї та молоді у попередженні жорстокого поводження та насильства по відношенню до дитини, наданні невідкладної допомоги дітям, які потерпіли від насильства, визначено спільним наказом Державного комітету України у справах сім'ї та молоді, Міністерства внутрішніх справ України, Міністерства освіти і науки України, Міністерства охорони здоров'я України від 16.01.04 № 5/34/2/11 (zareєстровано в Міністерстві юстиції 22.01.04 р. за № 99/8697) "Про затвердження Порядку розгляду звернень та повідомлень з приводу жорстокого поводження з дітьми або реальної загрози його вчинення".

У цьому Порядку поняття "жорстоке поводження з дитиною" означає будь-які форми фізичного, психологічного, сексуального або економічного та соціального насилля над дитиною в сім'ї або поза нею.

Координатором заходів щодо захисту дітей від жорстокого поводження з ними або реальної загрози його вчинення є служба у справах неповнолітніх.

У разі виявлення фактів жорстокого поводження або насильства стосовно дитини про такі випадки необхідно негайно інформувати територіальний під-підрозділ служби у справах неповнолітніх за місцем проживання дитини.

У випадку, якщо звернення (повідомлення) про факти жорстокого поводження з дитиною отримано посадовою особою органу внутрішніх справ, органів та закладів освіти, охорони здоров'я, управління (відділу) у справах сім'ї та молоді, центру соціальних служб для молоді, такі звернення передаються для реєстрації до служби у справах неповнолітніх за місцем проживання дитини протягом однієї доби з моменту отримання.

Усні повідомлення оформляються письмово посадовою особою, яка отримала повідомлення, із зазначенням від кого отримано повідомлення, дати та часу його отримання.

Якщо в заяві (інформації офіційних органів) з приводу жорстокого поводження з дітьми вбачається ознака злочину чи загроза його вчинення, вона обов'язково передається до органу внутрішніх справ.

Відповідно до вищезгаданого Порядку Служби у справах неповнолітніх:

Ведуть загальний облік дітей, які зазнали жорстокого поводження, та сімей, у яких діти зазнали жорстокого поводження.

Координують діяльність органів освіти, охорони здоров'я, внутрішніх справ щодо профілактики та припинення фактів жорстокого поводження з дітьми.

Надають необхідну допомогу дитині, яка зазнала жорстокого поводження, та в разі загрози його вчинення, вживають заходів до попередження жорстокого поводження щодо дитини.

Направляють дитину для обстеження стану її здоров'я до установ і закладів охорони здоров'я з метою документування фактів жорстокого поводження, надання дитині необхідної медичної допомоги, у тому числі лікування в стаціонарі.

Уживають невідкладних заходів до ліквідації наслідків і загрози неправомірних дій щодо дитини; у разі потреби разом з кримінальною міліцією у справах неповнолітніх розв'язують питання про тимчасове вилучення дитини із середовища, де вона зазнала жорстокого поводження, та про подальше її влаштування.

Спільно з центрами соціальних служб для молоді надають необхідну соціально-психологічну допомогу, проводять профілактичну та роз'яснювальну роботу щодо наслідків жорстокого поводження з дітьми.

Представляють, у разі необхідності, інтереси дитини в суді.

Органи внутрішніх справ:

Працівники органів внутрішніх справ, у тому числі кримінальної міліції у справах неповнолітніх, здійснюють прийняття інформації про випадки жорстокого поводження з дітьми цілодобово. Повідомлення зобов'язані приймати всі працівники органів внутрішніх справ.

У разі усного звернення або телефонного повідомлення працівником органу внутрішніх справ складається протокол цього звернення чи повідомлення.

Усі звернення та інформації з приводу жорстокого поводження з дітьми, у яких вбачаються ознаки злочинних діянь або загроза їх учинення, обов'язково реєструються в черговій частині органу внутрішніх справ. Інші заяви та скарги, які надходять поштою, реєструються в канцелярії органу внутрішніх справ і, якщо вони потребують додаткової перевірки, розглядаються в терміни, визначені законодавством.

Усі звернення та повідомлення щодо жорстокого поводження з дітьми розглядає керівництво органу внутрішніх справ і дає конкретні вказівки працівникам кримінальної міліції у справах неповнолітніх щодо необхідних

матеріалів для подальшого прийняття рішення згідно із законодавством.

Після перевірки викладених у зверненні фактів керівник органу внутрішніх справ приймає рішення про притягнення винних осіб до відповідальності.

Якщо питання, порушені в заяві дитини, не належить до компетенції органів внутрішніх справ, працівники кримінальної міліції у справах неповнолітніх переадресовують їх за належністю і повідомляють про це відповідну службу у справах неповнолітніх та автора звернення (повідомлення).

Працівники кримінальної міліції у справах неповнолітніх тісно співпрацюють із службами у справах неповнолітніх, центрами соціальних служб для молоді, органами прокуратури, освіти, навчальними закладами, закладами охорони здоров'я відповідно до законодавства.

У разі потреби термінового вилучення дитини із сім'ї, де батьки чи особи, що їх замінюють, жорстоко поводяться з нею, працівники кримінальної міліції у справах неповнолітніх спільно зі службами у справах неповнолітніх вирішують питання щодо подальшого влаштування дитини.

За всіма фактами жорстокого поводження з дітьми та результатами розгляду працівники кримінальної міліції у справах неповнолітніх зобов'язані інформувати: заявника;

службу у справах неповнолітніх;
батьків дитини або осіб, які їх замінюють (за згодою дитини);
у разі необхідності, органи прокуратури та суд.

Органи та заклади освіти:

Здійснюють приймання заяв та повідомлень про випадки жорстокого поводження з дітьми.

Терміново (протягом однієї доби) передають повідомлення у письмовій Формі до служби у справах неповнолітніх, органів внутрішніх справ про випадок жорстокого поводження з дитиною чи реальну загрозу його вчинення.

Уживають заходів до виявлення і припинення фактів жорстокого поводження з дітьми у навчальних закладах, притягують до дисциплінарної відповідальності співробітників, учнів та інших осіб, які допускають жорстоке поводження з дітьми.

Керівники навчальних закладів зобов'язують педагогічних працівників, зокрема класних керівників, проводити попереджувальну роботу з батьками з метою недопущення випадків жорстокого поводження з дітьми в сім'ях, а також відстежувати подібні випадки з боку інших учнів.

Класні керівники організують роботу з батьками щодо роз'яснення наслідків жорстокого поводження з дітьми в сім'ях, а також з особами, що становлять найближче оточення дитини, яка постраждала від жорстокого поводження або потерпає від реальної загрози його вчинення.

Органи та заклади охорони здоров'я:

Лікувально-профілактичні установи та заклади цілодобово здійснюють приймання дітей, які зазнали жорстокого поводження, та надають їм потрібну медичну допомогу.

При обстеженні дитини медичні працівники звертають увагу на ушкодження, що могли виникнути внаслідок жорстокого поводження з дитиною, та повідомляють про це дільничного педіатра, орган внутрішніх справ та відповідну службу у справах неповнолітніх.

У разі виявлення або надходження звернень чи повідомлень з приводу жорстокого поводження проводять медико-соціальну реабілітацію дітей, які потерпіли внаслідок жорстокого поводження.

Управління (відділи) у справах сім'ї, дітей та молоді:

Здійснюють приймання та розгляд звернень і повідомлень про випадки жорстокого поводження з дітьми.

Терміново (протягом однієї доби) передають повідомлення у письмовій формі до служби у справах неповнолітніх, органів внутрішніх справ про випадок жорстокого поводження з дитиною чи реальну загрозу його вчинення.

Направляють дітей, які зазнали жорстокого поводження, та членів сім'ї, стосовно яких існує реальна загроза його вчинення, до спеціалізованих установ для надання допомоги (кризові центри соціально-психологічної допомоги, притулки, центри медико-соціальної реабілітації, прийомні сім'ї).

Проводять профілактичну, роз'яснювальну роботу серед громадськості щодо попередження жорстокого поводження з дітьми.

Центри соціальних служб для молоді:

Здійснюють приймання заяв та повідомлень про випадки жорстокого поводження щодо дитини.

Терміново (протягом однієї доби) передають повідомлення у письмовій формі до служби у справах неповнолітніх, органів внутрішніх справ про випадок жорстокого поводження з дитиною чи реальну загрозу його вчинення.

У разі необхідності надають первинну (під час звернення) соціально-психологічну допомогу дітям, які постраждали від жорстокого поводження.

Надають правові, психологічні, соціально-медичні та соціально-психологічні послуги з метою збереження соціального статусу та повноцінної життєдіяльності, адаптування у суспільстві дітей, які постраждали від жорстокого поводження.

Притулок для неповнолітніх та центр соціально-психологічної реабілітації неповнолітніх:

Діти, які постраждали від жорстокого поводження, а також діти із сімей, перебування в яких загрожує їх здоров'ю чи життю, мають можливість цілодобово звернутися до притулку для неповнолітніх або центру соціально-психологічної реабілітації неповнолітніх.

Підставою для прийняття дитини є звернення дитини (усне або письмове) до адміністрації закладу за допомогою, яке обов'язково реєструється та невідкладно розглядається керівництвом закладу.

Всеукраїнська дитяча лінія та система телефонів довіри:

Безкоштовно, конфіденційно та анонімно надає консультації і психологічну допомогу дитині, яка постраждала внаслідок жорстокого поводження з нею.

Надає дитині інформацію про роботу служб у справах неповнолітніх, відділів у справах сім'ї та молоді, соціальних служб для молоді, органів опіки і піклування, освіти і науки, охорони здоров'я, кримінальної міліції у справах неповнолітніх, неурядових організацій, які працюють в інтересах дітей.

Інформує відповідну службу у справах неповнолітніх про факт жорстокого поводження (у разі, якщо така дитина погодилася повідомити свою адресу проживання) з метою оперативного втручання та надання допомоги.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Конституція України прийнята Верховною Радою України 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.

Закон України «Про охорону дитинства» від 26.04.2001 // Відомості Верховної Ради України. – 2001. - № 30. – Ст. 142

2. Законом України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» від 23.02.2006 // Відомості Верховної Ради України. – 2006. - № 30. – Ст. 260

3. Порядок розгляду звернень та повідомлень з приводу жорстокого поводження з дітьми або реальної загрози його вчинення // Затверджено Наказом Державного комітету України у справах сім'ї та молоді, Міністерства внутрішніх справ України, Міністерства освіти науки України, Міністерства охорони здоров'я України від 16.01.2004, № 5/34/24/11 // Електронний ресурс: [<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0099-04>]